

Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mustafa Kibaroglu ile Türkiye'nin Ortadoğu politikaları ve Irak'taki gelişmeler üzerine ...

An interview with Bilkent University International Relations Department Associate Professor Mustafa Kibaroglu on Turkey's Middle East Policies and Recent Developments in Iraq...

Röportaj

KİBAROĞLU: “TÜRKİYE’NİN ORTADOĞU DOĞMASI YIKILDI”

Doç. Dr. Mustafa Kibaroglu, özellikle Soğuk Savaş döneminde ‘Aman Ortadoğu’ya girmeyelim, orası çok kaygan bir zemindir’ yaklaşımının dış politikayı belirleyen çevrelerde neredeyse bir dogma haline geldiğini ve bu nedenle Ortadoğu’nun Türkiye’nin dış politika ekranında adeta hiç gözükmediğini, ancak son yıllarda bu durumda köklü değişiklikler olduğunu söyledi. Kibaroglu, Türk dış politikasında yakalanan momentum, komşuluk ilişkilerinde şimdilik gündemden düşen sorunların nihai çözümü için değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekti.

Kibaroglu:
“Turkey’s Middle East Dogma Has Collapsed”

Associate Professor Mustafa Kibaroglu stated that especially during the Cold War era the Middle East was considered to be a “slippery ground” among the security elite in Turkey who rather preferred to stay away from getting involved in regional conflicts. This approach has almost become a dogma and consequently, Middle Eastern issues have hardly appeared on Turkey’s foreign policy screen. But, this stance has fundamentally changed since recently. Kibaroglu stressed that the current momentum caught in the Turkish foreign policy toward the Middle East should be exploited to the most in order to find fair and lasting solutions to the unresolved issues that are not making the headlines anymore such as the water issue.

“Osmanlı'nın yıkılış dönemi ile ilgili algılamaları ve değerlendirmeleri unutmamak gerekir. Türk diplomasisinde ve siyasi çevrelerde “Aman Ortadoğu'ya girmeyelim, orası çok kaygan bir zemindir” yaklaşımı neredeyse bir dogma haline gelmişti ve bu nedenle Ortadoğu Türkiye'nin dış politika ekranında adeta hiç gözükmeyen bir konumdaydı.”

ORSAM: Türkiye'nin son yıllarda izlediği Ortadoğu politikasının genel hatlarını çizebilir misiniz?

KİBAROĞLU: Türkiye'nin son yıllarda geliştirdiği Ortadoğu politikasının genel hatlarından söz etmeden önce iki tane temel dönüm noktası olarak algılayabileceğimiz gelişmeyi hatırlamakta fayda var. Bunlardan bir tanesi 11 Eylül 2001 tarihinde, ABD'de New York'ta ve Washington'da yapılan terörist saldırılar ve bu saldırıların ardından uluslararası konjonktürde meydana gelen gelişmeler; ki bunlar Türkiye'nin dış politikasını tekrardan gözden geçirmesini gerektiren “force majeure” dediğimiz tipte yani zorlayıcı gelişmelerdir. Bir diğer gelişme de, 2002 Kasım seçimleriyle Adalet ve Kalkınma Partisi'nin tek başına hükümet olması ve gerek içeride gerek dışarıda birçok konuya olan yaklaşımıyla önemli farklar arz etmesidir. Tabii ki AKP'nin dış politikası dediğimiz zaman Dışişleri Bakanı olarak göreve yeni atanan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'nun uluslararası ilişkilere teorik bakışı, jeopolitik yaklaşımı, AKP hükümetinin dış politikasındaki temel birtakım dönüşümler ve Türk dış politikasının belli konularında bugüne kadar yaşanmamış veya belki de yakın bir gelecek için öngörülmeleyen gelişmeleri belirtmek gerekir. Türkiye'nin son yıllarda geliştirdiği Ortadoğu politikasının genel hatlarındaki değişimlerin sebebi olarak tümüyle 11 Eylül saldırıları ya da AKP'nin hükümete gelmesini algılamak tam doğru olmaz. Çünkü Doğu-Batı bloklarının ortadan kalkması, Varşova Paktı'nın yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 1990'ların başından itibaren tüm dünyada önemli değişiklikler zaten olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Türkiye'ye biçilen rol NATO

çerçevesinde Sovyetler Birliği'nin dikkatini üzerine çekerek Kızıl Ordu'nun Batı Avrupa'ya güçlü bir saldırı yapmasını engellemektir. Bu konumda olan ve dolayısıyla askeri imkân ve kabiliyetlerinin önemli bir kısmını bu göreve vakfetmiş olan Türkiye, Ortadoğu ile çok fazla ilgilenme fırsatı bulamamıştır. Bu, sadece Sovyetlere karşı Türkiye'nin NATO içindeki rolünden kaynaklanan bir durum da değildir. Aynı zamanda NATO'nun özellikle Avrupalı üyelerinin Türkiye'ye, “Biz sizi sadece SSCB'den ve Varşova Paktı'ndan gelen tehditlere karşı korumak üzere yükümlüyük, her ne kadar topraklarınızın tümü NATO kapsamında korunması gereken konumda olsa bile, sakın Ortadoğulu komşularınız ile bir çatışmaya girmeyin, biz o zaman yanınızda olmayız” şeklindeki tavrının da neticesiydi. Bunu gayri resmi ortamlarda Türkiye'ye çok sıklıkla hissettirmişlerdir. Türkiye ve Ortadoğu söz konusu olunca, ayrıca Osmanlı'nın yıkılış dönemi ile ilgili algılamaları ve değerlendirmeleri de unutmamak gerekir. Türk diplomasisinde ve siyasi çevrelerde “Aman Ortadoğu'ya girmeyelim, orası çok kaygan bir zemindir” yaklaşımı neredeyse bir dogma haline gelmişti ve bu nedenle Ortadoğu Türkiye'nin dış politika ekranında adeta hiç gözükmeyen bir konumdaydı. Yine de Ortadoğu zaman zaman gündeme geliyordu. Özellikle 1980'lerin ikinci yarısı belki 1990'lardan itibaren Suriye ile Türkiye arasında sınır aşan sular konusunda anlaşmazlık olduğunda, ya da İran İslam Devrimi'nin ertesinde İslam rejimini Türkiye'ye ihraç etme çabaları şeklinde yansıtılan İran ile ilgili görüşlerde, Irak'ta Saddam Hüseyin'in aklına estiğinde sağa sola savurduğu tehditlerden duyulan endişeler gündeme geldiğinde, Ortadoğu gündemdeki yerini alıyordu. Ama 1990'lar itibariyle hem Irak'ın Kuveyt'i işgali

ile başlayan süreç, daha sonra Irak'ta birebir yaşanan ve Türkiye'yi çok yakından, derinden ilgilendiren özellikle Irak'ın kuzeyinde yaratılan uçuşa yasak bölge, orada bir Kürt siyasi yapısının oluşumu ve gelişmesi, İsrail ile geliştirilen ilişkiler, İran ve Suriye ile zaman zaman gerilen ilişkiler gibi olgular Türkiye'nin dikkatini ister istemez bölgeye çekti. Ancak Türkiye ile İsrail arasında 1996 yılında imzalanan askeri alandaki işbirliği anlaşması ile de bir bakıma taçlandırılan ilişkiler, Türkiye'nin Ortadoğu'ya çok yoğun bir şekilde güvenlik perspektifinden bakan ve hemen yakınındaki komşulardan tehdit algılayan

bir anlayış yaratılmasına sebep oldu. Fakat 11 Eylül'ün hemen arkasından ABD'nin bölgeye müdahalesi, gerçi ilk olarak Afganistan'a müdahale etti ama süreç hızlı gelişti ve 2003'teki Irak Savaşı ve ABD'nin artık bu coğrafyanın fiili anlamda bir unsuru haline gelmesi, Türkiye'nin Ortadoğu politikasını etkiledi. ABD yönetiminin bölgeye müdahalesine neler yol açtı, ABD hangi beklentilerle bölgeye geldi, şeklinde ortaya çıkan sorular başta Türkiye olmak üzere birçok bölge ülkesinin Ortadoğu'yu ve Ortadoğu'daki komşuluk ilişkilerini ve siyasi ilişkileri farklı bir perspektiften algılamaları sonucunu getirdi. Eskiden birbirini kuşkuyla izleyen ülkeler daha büyük bir kuşkuyla izledikleri ABD bölgeye fiilen girince, ABD'nin bölge ile ilgili hedefleri diğer ülkelerin hedeflerinden daha büyük önem arz eder duruma geldi ve tehdit algılamaları da ona göre değişti. Bu da zımni olarak bölgedeki diğer aktörlerin birbirlerine karşı bakışını değiştirmeye ve hatta belki resmi bir çerçevede olmasa bile "ad hoc" diyebileceğimiz zaman zaman ortaya çıkan birtakım ittifak benzeri ilişkileri veya ortak paydalar geliştirme gibi bazı siyasi duruşları beraberinde getirdi. Türkiye'nin bu bağlamda hem Suriye ile hem de İran ile gelişen ilişkilerinde ben ABD'nin bölgeye girişinden bu ülkelerin duyduğu kaygı ile Türkiye'ye yanaşma çabalarının olduğunu düşünüyorum. Bu durum ise Türkiye'yi, zaten Türk dış politikasının temel bir prensibi olan komşularla iyi geçinmek ve işbirliği geliştirmek prensibinden hareketle kendisine yaklaşan elleri geri çevirmeyip onları tutmak, o eli sıkmak, "daha fazla ne yapabiliriz" şeklinde bir yaklaşıma itmiştir. Bu durum başta da söylediğim gibi, Prof. Dr. Davutoğlu'nun hem kendi akademik çalışmalarında hem de diplomasi ortamında uygulamaya çalıştığı "komşularla sıfır sorun" olarak tanımlanan yaklaşıma da uygun düşen bir konjonktür olmuştur. Bu sebeple, ortada bazı sorunlar olmakla birlikte Türkiye'nin Ortadoğulu komşularıyla ikili ilişkilerinin görünümü geçmiş dönemlere nazaran belki de kıyaslanamayacak kadar

Röportaj

“AB’nin Türkiye’den taleplerini azaltması, diğer taraftan Türkiye’nin de komşularıyla olan ilişkilerinin şu an için geçerli olan pozitif görünümüne kavuşması, AB’nin Türk dış politikasını derinden yönlendirme çabalarını zayıflatmıştır. Bu durum da Türkiye üzerindeki baskının azalması sonucunu getirmiştir.”

olumludur. Ama benim bu konuda bir rezervim var. Acaba Türkiye ve komşuları bu gibi fırsat pencerelerinin açık olduğu süreçlerde aralarındaki sorunlara iyi niyetli olarak yaklaşarak ve ‘hep bana’ mantığı ile olaylara yaklaşımadan yani “ben de biraz beklentilerimden geri adım atayım ama karşı taraf da beklentilerinden biraz geri adım atsın ve bu fırsatı, bu olumlu görünümü fiiliyatta, gerçekte bir sonuca çevirelim ve kalıcı anlaşmalar yapalım” şeklinde değerlendirilebilecek mi? Bekleyip göreceğiz. Bunu söylememin en temel sebebi, Türkiye ile Suriye arasında örneğin, sınır aşan sular konusu henüz çözümlenmemiş olmasıdır. Her iki tarafın da mutabık olduğu ve resmen kayda geçirilen ortak bir anlaşma ile veya en azından deklarasyonla bir noktaya varılmış değildir. Hatay konusu keza yine aynı şekilde. Her ne kadar eskisi kadar gündeme gelmeseydi yine bakıyoruz Suriye’deki bazı resmi devlet kuruluşlarının internet sitesinde Hatay hala Suriye sınırları içerisinde gösterilmektedir. Bunlar tabii Türkiye ile Suriye arasında yakalanan momentuma çok uygun durumlar değil. Bu fırsatlar sorunları çözmek için kullanılmalıdır diye düşünüyorum.

Bazı makalelerinizde Türkiye’nin tehdit bölgelerine yakın olduğunu ve bundan dolayı Avrupa Birliği’nin dış politika araçlarını o kadar rahat kullanamayacağına işaret ediyordunuz. Yani askeri seçeneklerin masada kalabileceğini, Türkiye’nin algıladığı coğrafi ve politik tehditlerin bunu gerektirdiğini söylediniz. Ama son dönemde Türkiye’nin Ortadoğu politikasında askeri seçeneklerin o kadar ön planda olmadığını görüyoruz. Acaba tehditler mi değişti yoksa tehdit algılamaları mı değişti?

Benim Avrupa Birliği ile ilgili olan söylemimi biraz açmakta fayda var. AB’nin ana hatları, hedefleri ve doktrinleri net bir şekilde belirlenmiş bir ortak dış ve güvenlik politikasının henüz bütün unsurlarıyla bulunmadığı bir ortamda, sanki böyle bir politika varmış ve bütün unsurlarıyla hem siyasi, hem diplomatik, hem de askeri anlamda yani bir Avrupa Ordusu varmış ve hedefleri, doktrinleri belliymiş gibi davranılıp, hem de sanki Türkiye hemen yakın bir gelecekte AB’nin tam üyesi olacakmış gibi bir yaklaşım sergilendi. Bu, daha ziyade Türkiye’nin biraz önce bahsettiğim dış politikasındaki dönüşümlerin olduğu ve konuların yeni intibak edilmeye başlandığı, yani AKP hükümetinin göreve gelmesiyle birlikte dış politika konularını anlamaları, özümsemeleri ve üstlenmeleri sırasında yaşandı. Yeni gelen hükümet eski hükümetler zamanında neler yapıldığını anlamak ve kendi dış politika yaklaşımını buraya bir şekilde yansıtmak çabası içindeyken, AB tarafından Türkiye’ye kendi dış politikasıyla çok uyumlu adımlar atması yönünde yoğun talepler geldi ve Türkiye burada bazı ikilemlerde kaldı. Uzun vadede sonuçlarının ne olacağı konusunda çok açık ve net görüntü olmayan bir ortamda, biraz önce bahsettiğim, ortada olmayan bir Avrupa dış ve güvenlik politikasına sanki bugün veya yarın AB’nin bir parçası olacakmış gibi Türkiye’den kendisini bağlayan adımlar atması istendi. Tabii konularla ilgili çalışan bir akademisyen olarak bizlere düşen toplumun her kesimiyle, siyaset dünyasıyla fikirlerimizi paylaşmak ve burada zaman içinde ortaya çıkabilecek ve Türkiye’nin ulusal çıkarlarına uygun olmayan bazı adımların atılması konusundaki endişeyi paylaşmaktı. Ama zaten özellikle son dönemde hem yeni hükümetin, yani AKP Hükümeti’nin konulara daha

vakıf olmasıyla, AB ile yapılan görüşmelerde Türkiye'den talep edilen birtakım unsurların Türkiye'nin çıkarlarına uygun olmadığından hükümet tarafından da kavranmasıyla, karşı tarafın da yani AB'nin de kendisinin siyaseten çok yüksek koyduğu hedeflere fiilen ulaşmasındaki zorlukları görmesi sebebiyle AB'nin bu talepleri zamanla azaldı. Tabii bunda şöyle bir gelişmenin de etkisini görüyoruz: Amerikan'ın fiilen bölgeye gelmesi sonucu Türkiye, Suriye ile olan, İran ile olan ilişkilerinde karşı tarafın da Türkiye'ye açılma, Türkiye'yi kendi taraflarında görme çabası sonucu Türkiye'ye uzattıkları ele Türkiye'nin "hayır, bizim sizinle bazı sorunlarımız var o sorunlar çözülmeden elinizi sıkmam" dememiş olması da son derece doğru bir yaklaşım olmuştur. Dolayısıyla, bir taraftan AB'nin, boyundan büyük birtakım işlere girişme iddiasından vazgeçmesi ve Türkiye'den taleplerini azaltması, diğer taraftan Türkiye'nin de komşularıyla olan ilişkilerinin şu an için geçerli olan pozitif görünümüne kavuşması, AB'nin Türk dış politikasını derinden yönlendirme çabalarını zayıflatmıştır. Bu durum da Türkiye üzerindeki baskının azalması sonucunu getirmiştir.

ABD ile Irak hükümeti arasında imzalanan Güvenlik Antlaşması (SOFA) 2008'in Kasım ayında Irak Parlamentosu tarafından kabul edildi. 2011 yılının sonuna kadar Irak'taki Amerikan güçleri bölgeyi terk edecek. Bu anlaşma sonrasında Türkiye-İrak ilişkilerinin seyrini nasıl görüyorsunuz?

Ben, bu konuda pek çok endişesi olanlardan ziyade daha az endişe duyanlardan olduğumu söyleyebilirim. ABD'nin 2011 yılı sonuna kadar çekeceği kuvvetler muharip birlikler. Bugün 120-130 bin civarında olan Amerikan askeri sayısı yaklaşık 50-60 bin civarına inecek ve bunlar tamamen Iraklı komutanların ve tabii ki onların üzerinde Iraklı siyasetlerinin emirlerine tabii olarak hareket edecekler. Ben ABD ile Irak arasında imzalanan dokümanın tümünü okudum. Dokümanda zaman zaman belli boşluklar bırakıldığını, tabii ki uluslararası ilişkilerde neyin nasıl olacağını yüzde yüz ön görmek mümkün olmadığı için, ABD'nin ve ona izin ve

recek olan ve orada iktidarda olacak olan Irak yönetiminin bu boşlukları günü geldiğinde nasıl dolduracaklarını karar vereceklerini tahmin ediyorum. ABD'nin bölgeye geliş sebeplerinin Irak'ta Saddam'ı yıkmak, oraya demokrasi getirmekle sınırlı olduğuna inanmak veya bunu düşünmek mümkün değil. Bu, hedeflerden birisi olabilir ama esas hedefin hem bölge coğrafyasında etkili olmak hem de tabii ki enerji kaynaklarına sahip en önemli ülkelerden biri olan Irak'taki yönetimin gidişatını, oradaki yeniden yapılanmayı kontrol altında tutmak. Dolayısıyla, ABD'nin çok uzun vadeli belki de onlarca yıllık bir plan çerçevesinde bölgede bulunduğunu, muharip askeri gücünü geri çekse bile danışman adı altında veya çeşitli görevler vesilesiyle bırakacağı askerleriyle bölgedeki fiili varlığını ve Irak yönetimi üzerindeki etkisini devam ettireceğini düşünüyorum. Bu bir önceki dönemde olduğu gibi Türkiye-İrak ilişkilerindeki ABD faktörünün etkisini değiştirmeyecektir. Ama diğer taraftan Türkiye zaten bu gibi gelişmeleri öngördüğü için veya bu görüşmelerde ortaya çıkan bazı bilgiler kendisine ulaştığı için başta Bağdat yönetimi olmak üzere, son dönemde de kuzeydeki Kürt yönetimi ile de ilişkilerini belli bir seviyede sürdürüyor. Türkiye, Irak'ta ortaya çıkabilecek güvenlik sorunlarını ABD faktörü olsun ya da olmasın Irak merkezi hükümeti ve yerel otoritelerle karşılıklı anlayış çerçevesinde çözebilecek bir mekanizmayı oluşturmaya çalışıyor. Tabii bu mekanizmanın oluşturulması çabalarında, yine görünüm olarak eğer bir değerlendirme yapmak gerekirse, bir sene öncesine nazaran dahi çok ileri bir noktaya varılmıştır diyebiliriz. Bundan bir sene belki de altı ay önce bile duyduğumuz her iki taraftan asker ya da sivil, yerel veya merkezi olsun yetkililerin tarafları rahatsız eden açıklamalarının yapıldığı ortamlardan bugün daha anlayışlı veya en azından bu izlenimi veren birtakım açıklamalar yapılan bir süreç yaşanmaktadır. Ben, ABD-İrak anlaşmasının Türkiye'nin konumunu veya Irak'taki güvenlik endişelerini, Irak'ın toprak bütünlüğüne yönelik beklentilerini oradaki Türkmenlerin durumunu veya Kerkük'ün statüsü ile ilgili tartışmaları çok tersine ve çok derinden olumsuz etkileyecek bir faktör olarak görmüyorum. Ama şunu unutmamak lazım; bu

“ABD, özellikle Kerkük ile ilgili tartışmaların ve Irak’ın kuzeyindeki Kürt bölgesinin ABD’den taleplerinin sadece Türkiye’yi değil başta Suriye’de ve İran’da olmak üzere bölgeyi çok fazla istikrarsızlığa itebilecek noktalara vardığını öngördüğü anda Sünnilerle anlaşma yoluna gitti.”

konu eğer kendi başına bırakılırsa her konuda olduğu gibi Türkiye’yi devreden çıkarmak isteyen veya Türkiye’nin oradaki olası kazançlarını minimize etmek isteyen kişi, grup veya ülkeler açısından Türkiye aleyhine kullanılacak bir durum olur. Türkiye, oradaki çıkarlarını sahadaki her seviyedeki ve her kurumdan olan birimleriyle, ilgilileriyle, yetkilileriyle takip etmek zorundadır. Diploması de zaten bunu gerektiriyor. Ben Güvenlik Anlaşması’nın (SOFA) bölgedeki tansiyonu azaltması yönünde faydası olduğu takdirde ek olarak bir sıkıntı yaratacağını öngörmüyorum. Ama son dönemde azalmış gibi görünen, yani bundan bir ay öncesine kadar oldukça alt seviyelere indiği görünen Irak’taki saldırıların, Amerikan askerlerine, Irak polisine ya da Irak halkına karşı intihar saldırılarının tekrar başladığını, bir gün 60 kişi, bir gün 100 kişinin ölümüyle sonuçlanan saldırılar haline tekrar döndüğünü görüyoruz. Bu iki sonuca yol açabilir. Bir tanesi, ABD’deki yönetim verdiği siyasi sözleri tutuyor görüntüsü altında bu olayları yapmaktayken belki de geri çekilmek istemiyordu ve bu saldırılar tekrar asker bırakmak için bir bahane olabilirdi diye düşünülebilir. Buna Amerika’daki halk düzeyinde çok büyük tepki olacağını düşünüyorum. Yani Amerikan halkı artık Irak’ta aslında mümkünse tek bir askerini bile bırakmak istemiyor. Ama muhalif olanlar dışındaki siyasetçiler, en azından 50-60 bin askerin Amerikan çıkarları açısından kalmasını istiyor. Ama diğer taraftan bu saldırılar tabii acaba ABD Irak’tan çekilirse ve Afganistan’daki askeri varlığını arttırırsa, buradaki Amerikan askerlerinin Afganistan’a yönelmesi o coğrafyayı daha yakından takip eden bazı ülkeler açısından sorun yaratır mı? Eğer yaratırsa acaba bu olası ülkelerin bazı girişimleri sonucu Irak’ta yükselen terör ve Amerikan askerine yönelik saldırılar “Irak’ta bir şey değişmedi, yine asker kalsın” gibi bir düşünceyi tetikler mi, bunu bi-

raz daha yakından değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum.

Irak’ın işgalinden sonra Sünnilerin siyasi süreci boykot ettiği buna karşılık Kürtlerin e Şiilerin çok aktif olduğu bir dönem yaşandı. Fakat artık Sünni Uyanış Konseyi adı altında Sünniler de sürece dâhil oldu. Ve de Güvenlik anlaşması imzalandı. Önümüzdeki dönemde Kürt Bölgesi’nin tutumunda muazzam değişiklikler bekliyor musunuz?

Öncelikle şunu teslim etmek lazım. Türkiye’de belki birçok kişi bilmeyebilir, dünyada da pek çok kişi bilmeyebilir. Irak’taki Sünnilerin sürece dâhil edilmesi konusunu daha en başından itibaren Türk diplomasisi Amerika nezdinde çok büyük ve çok güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Ama ABD, Sünnilerle Saddam’ın BAAS Partisi’ni birebir özdeşleştirdi ve BAAS Partisi’nin tüm izlerini ortadan kaldırmak için asker, polis, istihbaratçı her kim varsa ve çoğunluğu da Sünni olan bu kesimi sürecin dışında tuttu. Ve tabii sadece dışarıda tutmakla kalmayıp siyaseten de çok kötü davrandı. Sünniler de bu davranışa ve dışarıda tutulmaya karşılık kendilerince onurlu bir davranış sergileme adına seçimleri protesto ettiler. Ben de en azından kendi akademik kapasitem dâhilinde görüştüğüm, uluslararası ortamlarda karşılaştığım Sünnilere, dışarıda olmanın bir fayda getirmeyeceğini, muhakkak seçim sürecine bir şekilde girmelerinin, sürece entegre olmalarının kendilerine fayda getireceğini söyledim. Ama ilk aşamada Sünniler dışarıda kaldı ve bunun eksikliğini Türk diplomasisi bugün Cumhurbaşkanı olan Abdullah Gül’ün Dışişleri Bakanı olduğu dönemlerde muhataplarına sürekli olarak vurgulayarak söylediğini tahmin ediyorum. Ve ABD, özellikle Kerkük ile ilgili tartışmaların ve Irak’ın kuzeyindeki Kürt bölgesinin ABD’den taleplerinin

sadece Türkiye'yi değil başta Suriye'de ve İran'da olmak üzere bölgeyi çok fazla istikrarsızlığa itebilecek noktalara vardığını öngördüğü anda Sünnilerle anlaşma yoluna gitti. Zaten bu kararı verirken önemli bir kitle olan Sünnilerin siyasi yelpazenin dışında kalmalarının özellikle terör faaliyetlerini durdurmadığını hatta arttırdığını tespit etmişti. Tabii Sünniler dediğimiz zaman tek bir blok halinde ya da tek bir kişinin emri altında hareket eden insanlardan değil, neredeyse her mahallede yönetimde olan çoğunlukla hısım akraba ilişkileri içinde olan insanlardan oluşan çeşitli milis gruplardan bahsediyoruz. Bu grupların petrol ve doğalgaz yatakları açısından önemli bir coğrafyanın üzerinde oturduklarını da belirtmekte fayda var. Dolayısıyla Türkiye'ye olan yakınlığı da söz konusu olan bu grupların Irak'taki siyasi fotoğrafın içine tekrardan dâhil edilmesi bence gerçekçi ve dolayısıyla da sağlıklı bir gelişme olmuştur. Bu, ister istemez Kürt bölgesindeki yöneticilerin Irak'ın tümüne ve kendi bölgelerindeki kendi konumlarına bakışlarını da etkilemiştir.

Bu durum muazzam bir değişikliğe yol açar mı veya bu ne zaman olur, bunu söylemek gerekir. Çünkü ciddi anlamda bir Kürt milliyetçiliği olduğunu ve Kürt yöneticiler en azından fikren bunun gerçekçi bir yaklaşım olup olmayacağını düşünseler bile söylem bazında vazgeçmeyecekleri birtakım ülküler bulunduğunu dikkate almak lazımdır. Bu grupların zaman zaman yaptıkları açıklamalarda ki başta Kerkük ile ilgili konuşmalarda bunu görebiliyoruz. Irak'ın kuzeyindeki yönetimin, "tamam biz Irak'ta beraber kalalım ama kuzeyde de kendi başımıza bazı imkânlara sahip olalım yani federal, konfederal bir yapı içinde Kürt Bölgesi özerkliğini korusun", şeklindeki tutumlarından vazgeçtiklerini sanmıyorum. Ama özellikle Sünnilerin ve Şiilerin Kerkük konusuna olan yaklaşımı, Kürtlerin Kerkük ile ilgili oldu bittiye getirme tutumlarının gerçekçi olmayacağını kavramalarına vesile oldu. Bununla alakalı olarak BM Güvenlik Konseyi'nin de önerisi var. Yani Kerkük'teki referandumun, ki 2007'de yapılması gerekiyordu,

mümkünse en az beş sene daha ötelenmesi ve bu referandum öncesi Irak Anayasası'nda yazan 141. Maddenin uygulanması öneriliyor. Buna göre, Irak Anayasası'ndaki maddelerdeki normalleşme sürecinin gerçekleşmesi, yani öncelikle Kerkük'ten Saddam döneminde yerinden edilmiş Kürtlerin, Türkmenlerin ve Arapların geri dönmelerinin sağlanması, sonra bir nüfus sayımının yapılması ve ondan sonra bu nüfus sayımına bağlı olarak seçmenlerin kimler olduğunun tespit edilmesi, seçmen listelerinin sağlıklı bir şekilde ortaya çıkartılması ve ancak ondan sonra belli hedefleri olan bir referanduma gidilmesi şeklindeki bir normalleşme süreci gerekmektedir. Dünya bu gerçeği anlamış durumda. Bu konuda Türkiye'nin gerçekten benim de zaman zaman yakından izleyebildiğim girişimleri olmuştur. Çünkü Kerkük'ün statüsü konusu ve Türkmenlerin haklarını korumak Türkiye'nin arkasını dönüp ilgilenmeyeceği konular değildir. Ayrıca buradaki petrol yataklarının zenginliğinin vereceği güvenle Irak'ın kuzeyindeki Kürtlerin zaman içerisinde tam bağımsızlık isteme yoluna gitme ihtimalleri sebebiyle ve Irak'taki Şiilerin ve Sünnilerin Kerkük'ü kesinlikle bir Kürt kenti olarak görmek istemedikleri ve bunun için her ne pahasına olursa olsun mücadele edeceklerini ortaya koymuş olduklarını hatırlarsak Kerkük'ün birisinin kapıp kaçacağı bir konu olmadığını anlamak gerekir ki tabii kuzeydeki Kürt yönetimi bunu anlamış durumda. Ancak biraz önce bahsettiğimiz bazı ülküler ve hedefler sebebiyle açıktan açığa, "tamam biz vazgeçtik", gibi bir söyleme gireceklerini de beklemek mümkün değil. Tabii burada diplomasi yoluyla sanki birisi kazandı öbürü kaybetti gibi bir hava vermeden Kerkük'teki zenginliği tüm Irak'ın zenginliği olarak görmek gerekir. Kerkük'ü bu şekilde kendine has yönetimi olan bir şehir olarak tescil etmek zaman içinde, uzun soluklu görüşmelerle diplomasiyle ve siyasi katkılarla olacak bir şey.

Röportajın ikinci bölümü, Ortadoğu Analiz'in Temmuz sayısında yayınlanacaktır.■